

УДК 811.111'373.7:33

Т. М. Агібалова,

Харківський інститут фінансів Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків

АНГЛОМОВНИЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНИХ МЕДІЙНИХ ДЖЕРЕЛ (ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НА МАТЕРІАЛІ МОВНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ)

Пропонована стаття розкриває специфіку лінгвалізації фразеологічної картини світу у сучасному фінансово-економічному просторі на матеріалі англійських медійних джерел. У межах ідеографічної класифікації виділено продуктивні фразеосемантичні поля, проаналізовано семантико-стилістичні функції слів-компонентів, що мотивують значення фразеологічних одиниць.

Ключові слова: лінгвалізація, фразеологічна картина світу, фразеологічна одиниця (ФО), фразеосемантичне поле (ФСР), ідеографічна класифікація.

THE ENGLISH-LANGUAGE DISCOURSE OF CURRENT MEDIA SOURCES (IDEOGRAPHICAL CLASSIFICATION, BASED ON THE LANGUAGE UNITS WITH SOMATIC COMPONENT)

The article is devoted to the peculiarities of lingualization of the phraseological picture of the world in current financial and economic environment, on the base of English media resources. It is accented, that high index of verbal frequency with regard to somatic phraseological units is accounted for intellectual processes in current communicative discourse. Through content of «body language», person reconstructs his/her world view, which has been shaped by the mind. By means of ideographic classification, the productive phraseosemantic fields are distinguished; the semantic and stylistic features of their component words, that motivate lexical meanings of investigated phraseological units, are under analysis.

Key words: lingualization, phraseological picture of the world, phraseological unit (PhU), phraseosemantic field (PhF), ideographic classification.

АНГЛАЗЫЧНЫЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ ДИСКУРС СОВРЕМЕННЫХ МЕДИА (ИДЕОГРАФИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ НА МАТЕРИАЛЕ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ С СОМАТИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ)

Предложенная статья раскрывает специфику лингвализации фразеологической картины мира в современном финансово-экономическом дискурсе на материале англоязычных медиа. В рамках идеографической классификации выделены продуктивные фразеосемантические поля, проанализированы семантико-стилистические функции слов-компонентов, мотивирующих значение фразеологических единиц.

Ключевые слова: лингвализация, фразеологическая картина мира, фразеологическая единица (ФЕ), фразеосемантическое поле (ФСР), идеографическая классификация.

Дослідницький ракурс сучасної фразеології висвітлює перспективу аналізу концептуальної картини світу людства в аспекті мультірівневості її мовної площини. Збагачення словникового складу фразеологічними компонентами свідчить про взаємопроникнення шарів лексики, що належать до різних сфер суспільного життя. З початком нової ери глобалізованого економічного простору з його якісно новою системою ціннісних координат модернізаційних змін зазнають всі рівні суспільного життя, і фразеологічна парадигма ускладнюється відповідно до розширення мовної свідомості людини. Саме тому соматична фразеологія – динамічна частина мовознавства, яка стрімко розвивається сьогодні, – відображає інтелектуальні процеси в мовленні, оскільки об'єктивує еволюційні зміни у сприйнятті індивідом нової системи цінностей. У центрі Всесвіту знаходиться особистість. Саме людське тіло задає параметри початкового виміру простору й, відповідно, часу. Використовуючи «тілесну» мову, людина реконструює цивілізаційну модель, сформовану в її свідомості, що пояснює високу частотність вживання соматичних ФО.

Аналіз наукової літератури доводить, що продуктивною для опису фінансово-економічної площини фразеологічної картини світу є ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць (ФО), тобто класифікація за тематичним принципом, оскільки репрезентує погляд «від носія мови». Такий ідеографічний опис відображає «цілісний, глобальний образ світу, що формується внаслідок синтезу результатів пізнавальних та оцінних процесів» [2, с. 290]. Зразки ідеографічних описів здійснені на матеріалі німецької, польської, чеської, української, російської мов В. Фрідеріхом, Г. Курковською, Ф. Чермаком, М. Алефіренком, М. Демським, А. Івченком, Ю. Прадідом, П. Редіним, В. Ужченко. Відповідно до нашої теми, фразеологічний матеріал економічної сфери досліджували В. Заботкіна, О. Кунін, Ю. Зацний, С. Пташник, М. Белозьоров та ін.

Уважаємо, що найбільш актуальним є комплексний підхід до вивчення фразеологічних одиниць з позицій лінгвістичних та екстралінгвістичних смислів, оскільки фразеологізми не тільки містять інформацію про світ, але й доповнюють, «інтелектуалізують» її додатковими емоційно-асоціативними елементами. Відповідно, в аргументації **актуальності** дослідження спираємося на такі положення: 1) фразеологія найбільш рельєфно і яскраво виражає національну мовну осо-

бистість; 2) публіцистика репрезентує найоб'єктивніший у сучасному хронотопі мовний простір; 3) антропоцентричний принцип дослідження лінгвістичних явищ зумовлює вивчення мови як феномена, безпосередньо пов'язаного з людиною; 4) визначення особистості як *творця мови* не може бути повною мірою виправданим, якщо ми не беремо до уваги лексичний фонд, що відображає уявлення людини про будову свого тіла. Виходячи з цього стверджуємо, що антропоцентризм фразеологічної семантики з соматичним компонентом є найбільш **актуальним** джерелом для дослідження сучасного мовного дискурсу медійних джерел. **Мета дослідження** полягає у визначенні у межах сучасного медійного дискурсу продуктивних фразеосемантичних груп (ФСГ)/ фразеосемантичних підгруп (ФСПГ) і семантико-функціональних особливостей англійських фразеологізмів-соматизмів, що характеризують людину в її інтеракції зі всесвітом (соціальна позиція, стосунки в колективі, форми поведінки, інтелектуальні здібності тощо).

Методом випадкової вибірки дібрано матеріал із англійських медійних електронних видань 2011 – 2015 рр., що дало підстави визначити продуктивні мовні моделі ФО у межах фразеосемантичного поля «Людина». Зазначимо, що актуальність саме такого ресурсу для аналізу обумовлена тим, що він демонструє модерний міжрегіональний узус шару лексики англійської мови, характеризується цільовою тематичністю і стилістичною різноманітністю. Так, уважаємо, що саме такими є ФО, що входять до складу ФСГ «Когнітивна діяльність особистості» й «Соціальна активність людини». У межах першої ФСГ виділяємо такі ФСПГ: 1.1. Психодинамічні процеси; 1.1.1. Психічні процеси, що супроводжуються емоціями; 1.1.1.1. Внутрішні відчуття; 1.1.1.2. Зовнішньо об'єктивовані відчуття; 1.1.1.3. Змішані (зовнішньо-внутрішні) відчуття; 1.1.2. Процеси мислення та мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння); 1.2. Індивідуально-психологічні властивості людини; 1.2.1. Рівень інтелектуального розвитку особистості; 1.2.1.1. ФО на позначення розумної, кмітливої, освіченої людини; 1.2.1.2. ФО, що позначають людину з невисоким інтелектуальним потенціалом; 1.2.2. Характеристика морально-етичних якостей особистості.

У межах другої ФСГ актуалізуємо такі підгрупи: 2.1. Діяльність людини; 2.1.1. ФО на позначення категорії «наполеглива праця»; 2.1.2. Успішність людини, у тому числі фінансова; 2.2. Поведінка людини; 2.2.1. Модель суспільної поведінки; 2.2.2. Оцінка міжособистісних стосунків.

Семантичне наповнення зазначених ФСПГ реалізовано у такий спосіб:

1. Когнітивна діяльність особистості, відображена семантикою ФО. 1.1. Психодинамічні процеси. 1.1.1. Психічні процеси, що супроводжуються емоціями.

1.1.1.1. *Внутрішні відчуття*: *to have head over heels in love* – бути надзвичайно закоханим; *to have heart in right place* – мати гарні наміри; *to get a head against brick wall* – зіткнутися з перешкодою; *to be in over your head* – перебувати в безпорадному стані; *one's heart misses a beat* – кого-небудь охоплює сильне хвилювання, серце завмирає; *to have heavy heart* – мати «камінь на серці», важке серце, серце повне печалі.

У зазначеній ФСПГ простір синонімічно-антонімічних відносин ґрунтується на вживанні мовних одиниць зі значенням найвищого ступеня прояву почуттів: *to have itchy feet*, *to have one's hands full*, *to be in over your head*, *one's heart misses a beat*, *to have head over heels in love*; із семою «вразливість»: *one's heart smites one*, *to have your back to the wall*. Аналіз контекстуальних прикладів ФО цієї ФСПГ показав, що найбільш частотними є фразеологізми, що пов'язані з семантикою *закоханості*, *захоплення*, *бажання*, зі словами-компонентами **heart** і **head**: *to have head over heels in love*, *one's heart is lost*, *to have itchy feet*. Синонімічних конотацій набувають фразеологізми *to have itchy feet* і *to have something on the brain*; *on one's last legs* і *to be in over your head*. І компоненти кожної з цих двох груп вступають між собою в антонімічні відносини.

1.1.1.2. *Зовнішньо об'єктивовані відчуття*: *to cry your heart out* – гірко і невтішно ридати, заливатися сльозами, невтішно ридати, виплакати всі очі; *up in arms* – бути обуреним; *to grin from ear to ear* – посмішка від вуха до вуха; *to have one's hands tied* – бути не в змозі зробити що-небудь; *to put one's best foot forward* – намагатися справити добре враження на інших; *to put on brave face* – робити вигляд мужнього, героя; *to keep straight face* – намагатися не посміхнутися; *teeth chattering* – брязкіт зубами.

У цій ФСПГ ступінь фразеотворчості соматизмів розподілено доволі рівномірно, оскільки задіяно компоненти на позначення майже кожної частини людського тіла: *heart*, *arm*, *hand*, *foot*, *face*, *eye*, *teeth*, *finger*, *thumb*. Дещо більшою частотністю позначено слова *eyes* і *face*, оскільки у невербальній комунікації традиційно в першу чергу задіяні саме ці частини тіла, адже з виразу обличчя й очей ми «зчитуємо» інформацію про справжні почуття й наміри співрозмовника.

1.1.1.3. *Змішані (зовнішньо-внутрішні) відчуття*: *a heart sinks* – бути дуже розчарованим або пригніченим; *to have a heart in one's mouth* – бути дуже наляканим; *to have a head in the clouds* – бути розсіяним, не розуміти, що відбувається; *to (not) turn a hair* – не подавати виду; *one's blood boils* – у нього (неї) кров кипить (від обурення).

Ця підгрупа ФО характеризується розмаїттям семантичних елементів на позначення душевних станів і емоцій майже виключно з негативними конотаціями. Наскрізними є семи *обурення*, *розпач*, *страх*, *пригніченість*: *to jump out of one's skin*; *one's blood boils*; *to make your blood run cold*; *down in the mouth*; *a heart sinks*; *to have a heart in one's mouth*. Цікавим аспектом при дослідженні одиниць цієї групи виявився факт наявності доволі великої кількості фразеологізмів із компонентом *blood*. «Географію» тіла людини у сполюках цієї групи представлено досить широко, однак, переважна більшість ФО репрезентує верхню частину тіла: *to tear one's hair out*; *to raise eyebrows*; *to get your tongue round something*.

1.1.2. *Процес мислення та мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння)*: *to keep your nose clean* – не вплутуватися у сумнівні справи; *to follow one's nose* – керуватися інстинктом; *to sink one's teeth into* – бути повністю поглиненим у щось; *to rack one's brains* – ламати голову, намагатися щось придумати або що-небудь згадати; *to think on one's feet* – думати, планувати, вирішувати що-небудь прямо під час розмови, на ходу.

Дані ФО найбільш широко представлені у тематичних групах *nose*, *teeth*, *tongue*: *to keep your nose clean*; *to hold your tongue*; *to grit your teeth*; *one's tongue failed one*. Усі названі ФО пов'язані з провідною семою *голова* й уособлюють не тільки мисленнєві категорії, а й *інстинктивні* почуття, що їх передають фразеологізми з компонентом *nose*: *to follow one's nose*; *to keep your nose clean*.

1.2. Індивідуально-психологічні властивості людини. 1.2.1. Рівень інтелектуального розвитку особистості:

1.2.1.1. *ФО на позначення розумної, кмітливої, освіченої людини*: *an old head on young shoulders* – мудрий не по літах; *to have a head screwed on* – бути розумним, розважливим, кмітливим; *be an old hand* – бути досвідченим; *to know like the back of one's hand* – знати щось дуже добре; *be endowed with brains* – мати голову на плечах, бути розсудливим.

1.2.1.2. *ФО, що позначають людину з невисоким інтелектуальним потенціалом*: *dead from the neck up* – дуже нерозумна, нечутлива людина; *brain like a sieve* – дуже погана пам'ять; *to be wet behind the ears* – бути недосвідченим, незрілим; *the devil makes work for idle hands* – необдумані задалегідь дії призвели до несприятливих результатів; *to be all brawn and no brain* – бути фізично сильним, але не дуже розумний.

ФСПГ, що належать до цих підгруп, демонструють однакову кількість мовних одиниць на позначення інтелектуальних здібностей людини. У обох групах визначено досить вагомий потенціал ФО з компонентами *head* і *brain*, що об'єктивують позитивні конотації і семантику понять *мудрість*, *розважливість*, *обізнаність* у першій групі, у той час як у другій групі негативне сприйняття людиною недолугості не досить розумної людини сприймається через значення *недосвідченості*, *нечутливості*, *неосвіченості*, *ліноцив*: *dead from the neck up*; *the devil makes work for idle hands*; *can't make head or tail of smbd or smth*; *to be all brawn and no brain*.

1.2.2. *Характеристика морально-етичних якостей особистості*: *to have a heart of gold* – мати золоте серце, бути доброю і благородною людиною; *a swelled/swollen head* – пихатість; *a heart of stone* – черстве серце, бути безсердечним, байдужим; *pain in the neck* – докучлива людина; *to be overplay your hand* – бути надмірно впевненим у самому собі; *to face the music* – відповідати за свої вчинки, дії; *to have two faces* – бути брехливим.

У цій підгрупі превалюють ФО з негативним значенням із компонентом *heart*, що, безперечно, свідчить про те, що морально-етичні якості «кристалізуються» у серці людини: *to have a heart of gold*; *a heart of oak*; *a heart of stone*. Також поширеними є ФО з компонентами «face» та «hand», вони актуалізовані у семах понять, що називають як чесноти особистості (*доброта*, *благородство*), так і якості непорядної людини (*неповага*, *недоброзичливість*, *пихатість*, *байдужість*, *докучливість*).

2. Соціальна активність людини у фразеологічному корпусі мови. 2.1. Діяльність людини.

2.1.1. *ФО на позначення категорії «наполеглива праця»*: *elbow grease* – важка, наполеглива робота; *to beat one's brains out* – сильно працювати, щоб домогтися чогось; *to work fingers to bone* – працювати наполегливо довгий час; *to break your back* – працювати дуже багато й наполегливо; *blood, sweat and tears* – праця до знемоги; *to put your shoulder to the wheel* – енергійно взятися за роботу.

Так, ФО, що позначають наполегливу та енергійну роботу, і навіть ФО із семантикою важкої роботи, ужито в позитивному значенні, оскільки в умовах сучасного конкурентоспроможного ринку наполеглива праця є запорукою успіху й кар'єрного зростання. Продуктивним типом є ФО з компонентом *finger*. Синонімічними конотаціями позначені такі мовні одиниці: *break your back* (працювати дуже багато й наполегливо) – *keep nose to the grindstone* (наполегливо й багато працювати); *blood, sweat and tears* (працювати до знемоги) – *work your fingers to the bone* (працювати дуже важко, особливо упродовж тривалого часу); *put your shoulder to the wheel* (енергійно взятися за роботу) – *get one's teeth into sth* (рішуче братися за що-небудь).

2.1.2. *Успішність людини, у тому числі фінансова*: *to keep one's head above water* – залишатися на плаву, мужньо долати перешкоди; *a head and shoulders above* – на голову вище, значно краще; *bad hair day* – день, коли нічого не виходить; *to live from hand to mouth* – жити бідно, ледве зводити кінці з кінцями.

У даній категорії превалюють ФО з позитивним значенням із компонентами *head* та *hand*. Також часто вживаними є соматизм *foot*. Синонімічні відносини представлено такими ФО: *by the skin of your teeth* (обмеживши витрати, зуміти прожити на невелику суму грошей, жити настільки бідно, що грошей вистачає тільки на життєзабезпечення) – *to live from hand to mouth* (жити бідно, ледве зводити кінці з кінцями); *to be the brains behind something* (бути головним над кимось) – *to get the upper hand (on someone)* (мати перевагу над будь-ким, панувати над ким-небудь) – *to take the law into your own hands* (управляти ким-небудь). Антонімічними конотаціями позначені такі мовні одиниці: *to catch someone's eye* (привернути чийсь увагу) – *to turn a blind eye* (ігнорувати щось або когось); *to go belly up* (збанкрутувати, розоритися) – *to have the world at your feet* (бути надзвичайно успішним).

2.2. Поведінка людини.

2.2.1. *Модель суспільної поведінки*: *to let your hair down* – дозволити собі вести себе більш розкуто, ніж зазвичай; *a stiff upper lip* – вміння тримати себе в руках; *one's tongue is too long for one's teeth* – дуже довгий язик; *to bury one's head in the sand* – уперто відмовлятися визнати факти, занурити голову у пісок; *to break no bones* – не заподіяти шкоди, не бути шкідливим; *to keep a civil tongue* – триматися в рамках пристойності.

Семантика цих ФО передає поняття, пов'язані з уявленнями про морально-етичні норми й акценти у суспільстві. Її передано за допомогою соматизмів, що дуже широко відображають «географію» будови тіла людини: *hair, lip, feet, ear, eye, tongue, head, heart, blood, bones, teeth*. Дана група є однією з найбільших за обсягом і актуалізує такі антонімічні конотації: *stiff upper lip* (вміння тримати себе в руках) – *to get out of hand* (вийти з-під контролю, стати некерованим); *all ears* (уважно слухати) – *to fall on deaf ears* (пропустити повз вуха, неуважно слухати); *to play into someone's hands* (неусвідомлено зробити що-небудь, що йде на користь комусь ще) – *not lift a finger* (не шевельнути й пальцем, нічого не зробити для того, щоб допомогти кому-небудь). Синонімічними конотаціями позначені такі ФО: *to keep a civil tongue* (триматися в рамках пристойності) – *to stiff upper lip* (тримати себе в руках); *to sit on one's hands* (бездіяти) – *not lift a finger* (нічого не зробити для того, щоб допомогти кому-небудь).

2.2.2. *Оцінка міжособистісних стосунків (найчисленніша за кількістю ФО група)*: *sight for sore eyes* – людина або річ, яку ви раді бачити; *a heart to heart conversation* – щира бесіда, інтимна бесіда; *to split hairs* – сперечатися про незначні речі, про дрібниці; *to get in someone's hair* – заважати, турбувати, дратувати кого-небудь; *to make hair stand on end* – налякати кого-небудь; *lip service* – лицемірство; нещира підтримка, нещира повага.

ФСПГ «Оцінка міжособистісних стосунків» – найчисленніша з усіх. У ній превалюють ФО з негативними конотаціями; найпоширенішими є фразеологічні сполуки з компонентами *heart* та *hair*. Також популярними є ФО з компонентом *bone*. У цій групі антонімічними конотаціями позначені такі мовні одиниці: *to get in someone's hair* (заважати, турбувати, дратувати кого-небудь) – *to tug at the heart strings* (ощасливити, порадувати); *to keep someone on their toes* (тримати в напрузі, не давати розслабитися) – *to get off smbd's back* (залишити когось у спокої; перестати турбувати); *lips are sealed* (зберігати таємницю) – *to make no bones about something* (не робити з чого-небудь секрет, не приховувати що-небудь). Синонімічними конотаціями позначені сполуки *to breathe down sb's neck* (стояти у кого-небудь над душею; уважно стежити за ким-небудь) – *pain in the neck* (докучлива людина); *to step/tread on someone's toes* (зачіпати чийсь почуття) – *to keep someone on their toes* (тримати в напрузі, не давати розслабитися). Провідними дієслівними семами, що сприяють посиленню негативного забарвлення зазначених сполук, є такі: *зачіпати, зрадити, залишити, турбувати, образити, принижувати, заважати, дратувати, лицемірити*.

Висновки. Фразеологічний матеріал соматичного корпусу мови, дібраний методом випадкової вибірки, засвідчує майже однакову кількість одиниць у ФСП на позначення когнітивної сфери особистості й соціальної репрезентації її у суспільному просторі. Стверджуємо, що антропоцентризм досліджених ФО продукується і сприймається опосередковано через *серце* як царину «духовного у тілесному». Саме тому провідним компонентом майже у кожній ФСПГ є соматизм *heart*. У

всіх ФСПГ, за винятком ФО на позначення категорії «наполеглива праця» і таких, що позначають успішність людини, у тому числі фінансову (ФСПГ «Діяльність людини»), превалюють негативні конотації, актуалізовані такими іменниковими й дієслівними семами, як-от: *обурення, розпач, страх, пригніченість, неповага, недобррозичливість, пихатість, байдужість, докучливість, залишити, турбувати, образити, принижувати, заважати, дратувати, лицемірити*. Дослідження актуалізації соматичних ФО у межах ФСГ «Зовнішність людини» становитиме перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
2. Краснобаєва-Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови / Ж. Краснобаєва-Чорна // Лінгвістичні студії. – 2011. – Вип. 22. – С. 289–298.
3. Darragh, Glenn. Business Idioms. Irun : Editorial Stanley, 2000. – 206 с.

Джерела:

1. <http://www.bbc.com>.
2. <http://www.cnn.com>.
3. <http://www.economist.com>.
4. <http://www.entrepreneur.com/magazine>.
5. <http://www.independent.co.uk>.
6. <http://www.marketingweek.com>.
7. <http://www.nytimes.com>.
8. <http://www.telegraph.co.uk>.
9. <http://www.theguardian.com>.